

Mladen Uhlik
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani;
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
mladen.uhlik@ff.uni-lj.si

Slavistična revija 71/4 (2023): 337–354
UDK 811.163.6'367.627:811.163(1-15)
DOI 10.57589/srl.v71i4.4130
Tip 1.01

Andreja Žele
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani;
ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
andreja.zele@ff.uni-lj.si

Ujemanje v zgradbah z glavnimi števnik: slovenščina v sopostavitvi z drugimi zahodnimi južnoslovanskimi jeziki

Prispevek obravnava skladenjske lastnosti količinskih zvez z glavnimi števnik, ki jih glede na problematiko lahko okvirno razdelimo na dve skupini: števnik od 1 do 4 in števnik od 5 naprej. Kontrastivna obravnava opozarja predvsem na posebnosti rabe v slovenščini, štokavščini, v izbranem srednječakavskem in kajkavskem govoru. Obravnavana so razmerja na besednozvezni in predikacijski ravni.

Ključne besede: števnik, količinska besedna zveza, ujemanje, zahodni južnoslovanski jeziki, slovenščina, štokavščina, čakavščina, kajkavščina

Agreement in Constructions with Cardinal Numerals: Slovenian in Comparison with Other Western South Slavic Languages

The article deals with the syntactic properties of quantifier phrases with cardinal numerals in Western South Slavic languages. The numerals can be divided into two groups as regards their syntactic properties: those from 1 to 4 vs. those from 5 and up. This analysis focuses on the peculiarities of these constructions in Slovenian, Štokavian, and in a Kajkavian and Central Čakavian regional dialect.

Keywords: numerals, quantifier phrase, agreement, Western South Slavic languages, Slovenian, Štokavian, Čakavian, Kajkavian

0 Uvodne opredelitve uporabljene terminologije

Števnik je v slovanskih jezikih pogosto izpostavljen zaradi vprašanja besednovrstne opredelitve in posledično vloge, ki jo ima v različnih količinskih besednih zvezah. J. Toporišič (1974–1975: 36) v grobem ločuje tri vloge števnik: »pridevniški števnik« (*deset ljudi*), »posamostaljeni pridevniški števnik« (*boj proti desetim*) in »samostalniški števeni števnik«, ki je nesklonljiv in je srednjega spola (*pet in pet je deset*).¹ V nadaljnji obravnavi se problemsko osredotočamo le na prvo vlogo števnik, tj. na količinsko

¹ Števnik je besednovrstno interpretiran tudi v šolski slovnici (Ahačič 2017), kjer se znotraj konverzij funkcionalno povezuje z drugimi besednimi vrstami. Sicer ima omenjena šolska slovnica delitev na števnik kot pridevnik, števnik kot samostalnik, posamostaljeni števnik.

prilastkovno vlogo v zvezah, kjer je ob števniku pomensko samostalniško jedro, kar skupaj tvori količinsko besedno zvezo, npr. *dva koraka, dve dekleti*.²

Na **pomenski ravnini** je količinska besedna zveza sestavljena iz količinske sestavine in štete vsebinske sestavine, npr. v zvezi *trije fantje* je količinska sestavina izražena z glavnim števnikom v imenovalniški obliki, vsebinska pa z imenovalniškim samostalnikom.

Na **skladenjski ravnini** se med pomensko vsebinsko in količinsko sestavino vzpostavljajo podredna razmerja med jedri in določili. Na **izrazni ravnini** jedro označuje določena sklonska oblika, ki vpliva na podrejeno sklonsko obliko določila, v zvezah *dva fanta, tri punce* samostalniško jedro določa ujemanjsko obliko števnik, nasprotno v zvezah *pet fantov, pet punc* pa števnik *pet* vezavno usmerja roditeljsko obliko samostalnika.

0.1 V prispevku se omejujemo na obravnavo količinskih zvez z glavnimi števnik. Namen prispevka je predstaviti ujemanje količinskih zvez v slovenščini v kontrastivni obravnavi z ustreznici iz zahodnega južnoslovanskega prostora – zlasti hrvaške štokavščine z dodanim gradivom iz čakavskih in kajkavskih govorov določenih krajev.³

Prispevek je glede na zastavljeno problematiko dvodelen. Prvi del kontrastivno obravnava **skladenjsko-izrazna razmerja znotraj besednih zvez**, torej razmerja med števnik in sklonskimi oblikami samostalniškega pomenskega jedra. Drugi del pa obravnava razmerja znotraj stavčne povedi, tj. **ujemanje v predikacijskem razmerju**, pri katerem števnike zgradbe nastopajo v osebkovi vlogi.

1 Skladenjska razmerja v besedni zvezi

1.1 Besedne zveze s števnikom 'ena'

1 V slovenščini in vseh slovanskih jezikih se v samostalniških zvezah z glavnim števnikom *ena* v vseh sklonih uporablja končniško ujemanje števnik s samostalnikom. Števnik *ena* se torej obnaša kot tipični pridevniški prilastek in ima za vsak spol specifično razločevalno obliko. Oblika števnik *ena* se kot nadzorovana beseda vedno

² Na podlagi različnih vlog števnikov A. E. Suprun (1969: 141) v slovanskih jezikih razlikuje štiri temeljne količinske zgradbe: a) zgradbe števnikov s samostalniki, ki označujejo štete predmete; b) zgradbe z ujemanjskimi prilastki, ki dodatno določajo zvezo števnik in samostalnika; c) predikacijske zgradbe, kjer količinska zveza, sestavljena iz števnik ali zveze števnik s samostalnikom, nastopa v osebkovi vlogi; d) zgradbe, kjer števnik nastopa samostojno.

³ Avtorja se zahvaljujeta Mislavu Beniću in Matetu Kapoviću za komentiranje štokavskega in čakavskega gradiva. Posebna zahvala gre tudi Vedrani Gudek, ki je prek M. Kapovića posredovala gradivo za kajkavski krajevni govor Gornje Konjščine. Vso odgovornost za morebitne napake pri analizi in interpretaciji prevzemata avtorja.

ujema z nadzornim samostalniškim jedrom v spolu, številu in sklonu (1, 2).⁴ Spol se pri analizi oblik obravnavanih števnikov omenja zgolj v primerih, ko prihaja do oblikovnih razhajanj, npr. *en, ena, eno* (1).

- (1) slvn. *en*_{NOM SG M} *korak*_{NOM SG M}, *ena*_{NOM SG F} *hiša*_{NOM SG F}, *eno*_{NOM SG N} *vedro*_{NOM SG N}
 (2) štok. *jedan*_{NOM SG M} *korak*_{NOM SG M}, *jedna*_{NOM SG F} *kuća*_{NOM SG F}, *jedno*_{NOM SG N} *vedro*_{NOM SG N}

Ujemalni odnos je značilen tudi za zveze, kjer števniku *ena* sledi množinski samostalnik (3, 4):

- (3) slvn. *eni*_{NOM PL M} *brki*_{NOM PL M}, *ene*_{NOM PL F} *škarje*_{NOM PL F}, *ena*_{NOM N PL} *pljuča*_{NOM PL N}
 (4) štok. *jedni*_{NOM PL M} *brkovi*_{NOM PL M}, *jedne*_{NOM PL F} *škare*_{NOM PL F}, *jedna*_{NOM PL N} *pluća*_{NOM PL N}

V količinskih zvezah z dvomestnimi števnikii z 1, npr. *enainpetdeset* (51), *enaintrideset* (31), se v slovenščini samostalniška vsebinska sestavina izraža z rodilnikom množine (5), torej enako kot števnikii od *pet* naprej, in zato ni ujemanja. Nasprotno pa se v štokavščini ob sestavljenem dvo- ali večmestnem števniku z 1 izraz ravna ujemalno po zadnjem števniku (6):

- (5) slvn. *enainpetdeset*_{NOM PL M} *korakov*_{GEN PL M}, *enainpetdeset*_{NOM PL F} *hiš*_{GEN PL F}, *enainpetdeset*_{NOM PL N} *vprašanj*_{GEN PL N}
 (6) štok. *pedeset i jedan korak*_{NOM SG M}, *pedeset i jedna kuća*_{NOM SG F}, *pedeset i jedno pitanje*_{NOM SG N}

1.2 Besedne zveze s t. i. malimi števnikii (2, 3, 4)

Mali števnikii zajemajo števnikii večje od 1 in manjše od 5, in s tem predstavljajo prehod med nemnožinskimi in množinskimi števnikii.⁵ Prav v zgradbah z malimi števnikii, zlasti v imenovalniku (in tožilniku za nežive samostalnikii) se med obravnavanimi jeziki kažejo razlike. Slovenščina je med južnoslovanskimi jeziki izjema s sistemsko ohranjeno dvojino, ki kot slovnična podkategorija števila omogoča razlikovanje med zgradbami s števnikom 2 in zgradbami s števnikom 3 in 4. Standardizirani štokavski jeziki so v razvoju izgubili dvojino, vendar pa so s pomočjo ohranjenih dvojskih končnic razvili t. i. pavkalne zgradbe, ki so se razširile tudi na zgradbe s 3 in 4. S tovrstnim širjenjem poenotenja se je izgubila razlika v rabi med zgradbami z 2 in zgradbami s 3 in 4.

⁴ Zaradi kontrastivne obravnave so pri glosiranju uporabljeni mednarodni simboli in okrajšave: M = moški spol; F = ženski spol; N = srednji spol; SG = ednina; DU = dvojina; PAU = pavkalna oblika; PL = množina; NOM = imenovalnik; GEN = rodilnik; DAT = dajalnik; ACC = tožilnik; LOC = mestnik; INS = orodnik; PRS = sedanjik; PST = preteklik; AUX = pomožnik; LPTCP = opisni deležnik na -i; PTCP = pridevniški deležnik; QUANT ADV = količinski prislov/nedoločni števnik. V besedilu so uporabljene okrajšave tudi za jezike in govore: slvn. = slovenščina; štok. = štokavski standardi; kajk. = kajkavski govor; severnočak. = severnočakavski govor; srednječak. = srednječakavski govor; starovzhod. = starovzhodnoslovanski jezik.

⁵ Mali števnikii so obvladljiva množica količine, ki je omejena na število prstov ene roke. Mali števnikii se v strokovni literaturi označujejo tudi kot 'mala količinska množina' (Ivić 2005: 885) ali kot 'mala množina' (Piper, Klajn, Dragičević 2022: 144).

Poleg standardizirane slovenščine in standardiziranih štokavskih jezikov bo predstavljeno stanje tudi v nekaterih nestandardnih čakavskih in kajkavskih govorih, ker je iz njih možno razbrati različne možnosti razvoja izražanja količine z malimi števnikami.

V nadaljevanju poleg analize sklonskih oblik samostalnikov v zvezah s števnikami odpiramo tudi vprašanje razlik pri imenovalniških oblikah števnikov, ki so pri malih števnikah (posebej števniku 2) odvisne tudi od spola.

1.2.1 Stanje v knjižni standardni slovenščini

Pri besednih zvezah s števnikami, večjimi od 1 in manjšimi od 5, se v slovenščini števniki dosledno pri vseh spolih ujema s samostalnikom: obnaša se torej kot ujemalni prilastek, ki ga oblikovno usmerja samostalniško jedro. S tem slovenščina ohranja arhaično stanje,⁶ ki je bilo izpričano že v starocerkveni slovanščini.

V zgledih (7) in (8) so ob malih števnikah navedeni samostalnik moškega spola o-jevske sklanjatve, samostalnik ženskega spola a-jevske sklanjatve in samostalnik srednjega spola o-jevske sklanjatve. Zgled (7) nazorno kaže, da se v knjižni standardni slovenščini ohranja dvojina, ki je glede na množinske oblike, navedene v (8), tudi končniško razločevalna.⁷

(7) slvn. *dva*_{NOM M} *koraka*_{NOM DU M}, *dve*_{NOM F} *hiši*_{NOM DU F}, *dve*_{NOM N} *vprašanji*_{NOM DU N}

V slovenščini so pri označevanju parnih delov telesa brez eksplicitne navedbe števnik *dva/oba, obe* prevladale množinske oblike, npr. *roke, noge*.⁸ Razvojno zanimivo je, da je v slovenščini prišlo do pluralizacije prav teh samostalnikov, označevalcev dveh delov iste celote, ki so po mnenju A. Belića (1932: 4–12) predstavljali izhodiščno in primarno dvojino (pri Beliću 'prosto dvojino'). Če bi namreč pri naštetih parnih samostalnikih dodali števnik *dva, dve/oba, obe*, bi zaradi poudarjanja štetja morali uporabiti dvojninsko obliko: *Pokažite obe roki! Obuje oba čevlja!* (o tem glej tudi Derganc 2006).

Ob malih števnikah, večjih od 2, pa se v slovenščini brez izjeme uporabljajo množinske oblike samostalnikov.

(8) slvn. *trije*_{NOM M} /*štirje*_{NOM M} *koraki*_{NOM PL M}, *tri*_{NOM F} /*štiri*_{NOM F} *hiše*_{NOM PL F}, *tri*_{NOM N} /*štiri*_{NOM N} *vprašanja*_{NOM PL N}

V zgornjih zgledih so oblike malih števnikov kot *dve, tri/štiri* v slovenščini prekrivne pri ženskem in srednjem spolu, in se hkrati razlikujejo od oblike v moškem spolu, npr.

⁶ Dvojino je v slovenskih narečnih govorih podrobno opisala T. Jakop (2008), zato vprašanja dvojine v slovenskih narečjih posebej ne omenjamo.

⁷ Pri števniku *dva* je bila zlasti v stranskih sklonih zelo zgodaj izpričana težnja k pluralizaciji oz. sovpadanju množinskih in dvojninskih oblik (Ramovš 1947–1949: 110).

⁸ V drugih jezikih je lahko situacija obrnjena, npr. v češčini so se ostanki dvojine ohranili ravno pri izrazih za parne dele telesa, npr. izhodiščno dvojninska oblika *ruce*. V rabi se je nevtralizirala razlika med starima dvojninskima oblikama *uši* in *oči* in množinskima oblikama *oka, ucha*.

dva. V nasprotju s sodobno štokavščino pa slovenščina pri moškem spolu ohranja staro obliko *trije* (moški),⁹ po analogiji pa je razvila še obliko *štirje* (moški).¹⁰

Pri zloženih števnikih, ki so ustaljeni sklopi, se samostalnik ujema z zadnjim členom ubesedenega zapisa za večmestni števnik.¹¹ To pomeni, da bo samostalnik v dvojninski obliki samo, če je na zadnjem mestu večmestnega števnik ubeseden števnik *dve* (9); v obliki imenovalnika množine pa je samostalnik samo takrat, če sta zadnja člena *tri* ali *štiri* (10).

V zgledu (11) je zadnji člen ubesedenega števnik *dvajset*, ki usmerja samostalniško vsebino v vezavni rodilnik množine (o tem še v pogl. 1.3).

- (9) slvn. *sto dva*_{NOM M} *koraka*_{NOM DU M⁷} *sto dve*_{NOM F} *hiši*_{NOM DU F⁷} *sto dve*_{NOM N} *vprašanji*_{NOM DU N}
 (10) slvn. *sto trije*_{NOM M} *koraki*_{NOM PL M⁷} *sto tri*_{NOM F} *hiše*_{NOM PL F⁷} *sto tri*_{NOM N} *vprašanja*_{NOM PL N}
 (11) slvn. *dvaindvajset*_{NOM} *korakov*_{GEN PL M⁷} *dvaindvajset*_{NOM} *hiš*_{GEN PL F⁷} *dvaindvajset*_{NOM}
*vprašanj*_{GEN PL N}

1.2.2 Stanje v štokavskih standardih

V štokavščini¹² dvojina ni podkategorija oz. gramem števila, pomen dvojniskosti se ne izraža s slovničnimi oblikami samostalnikov, temveč izključno s števnikom *dva/dvije/ dva* (12) ali z zvezo *obadva/obadvije/obadva* (po Beliču je to t. i. 'povezana dvojina').

V štokavskih zgledih (12) sta za števnik 2 uporabljani identični obliki v moškem in srednjem spolu tj. *dva*, ki se razlikujeta od oblike *dvije* v ženskem spolu. Pri števnikih 3 in 4 so pri vseh spolih enake oblike števnikov, tj. *tri*, *četiri* v (13).

- (12) slvn. *dva*_{NOM M} *koraka*_{NOM PAU M⁷} *dvije*_{NOM F} *kuče*_{NOM PAU F⁷} *dva*_{NOM N} *pitanja*_{NOM PAU N}
 (13) štok. *tri*_{NOM} /*četiri*_{NOM} *koraka*_{NOM PAU M⁷} *tri*_{NOM} /*četiri*_{NOM} *kuče*_{NOM PAU F⁷} *tri*_{NOM} /*četiri*_{NOM}
*pitanja*_{NOM PAU N}

V štokavskih količinskih zvezah se je nekdanja dvojniska končnica samostalnika, značilna za moški spol (*dva brat-a*), razširila v rabo za moški in srednji spol tudi ob števnikih *tri* 'tri' in *četiri* 'štiri'.

⁹ Đ. Daničić (1874: 236) ugotavlja, da je bila tudi v starejših štokavskih besedilih moška oblika števnik *trije* v rabi do 15. stoletja, začela se je zgubljeni že v 14. stoletju: *trije synove* → *tri sinove*.

¹⁰ F. Ramovš (1947–1949: 111) opozarja, da bi bila za moški spol oblika *štire*, namesto nje pa je pod vplivom oblike *trije* nastala *štirje*.

¹¹ V slovenščini je živa raba količinske besedne zveze *čez dva tri dni*, pri katerih se samostalnik končniško ujema z zadnjim števnikom zveze.

¹² Štokavščino razumemo kot nadsistem, ki zaradi istih jezikovnih pojavov združuje osrednji južno-slovanski prostor in zajema bosanski, črnogorski, hrvaški in srbski jezikovni standard. Našteti standardi se ne razlikujejo glede skladenjskih razmerij v obravnavanih količinskih zgradbah, zato jih v besedilu ne obravnavamo posamič.

Posledično je pri moškem in srednjem spolu ob malih števnikih (2, 3, 4) nastala posebna t. i. pavkalna oblika samostalnika,¹³ ki pa je v moškem in srednjem spolu imenovalnika in tožilnika popolnoma, tudi nadsegmentno, enakoizrazna z rodilnikom ednine (14).

Treba je poudariti, da pri pavkalnih zvezah količinska vsebina, tj. samostalniška zveza, dejansko ni izražena z rodilnikom ednine, kar lahko dokažemo z dodajanjem pridevniškega prilastka k že obstoječi količinski zvezi (14, 15). Pridevniška oblika v pavkalni zgradbi (14) se razlikuje od tiste v zgradbi z rodilniškim jedrom (15).

(14) štok. *dva*_{NOM M} / *tri*_{NOM} / *četiri*_{NOM} *veća*_{NOM PAU M} *koraka*_{NOM PAU M} *dva*_{NOM N} *veća*_{NOM PAU N}
*pitanja*_{NOM PAU N}: zveza s pavkalno obliko

(15) štok. *većeg(a)*_{GEN SG M} *koraka*_{GEN SG M} *većeg(a)*_{GEN SG N} *pitanja*_{GEN SG N}: zveza z rodilniškim jedrom

V zgledih (14, 15) je namerno uporabljena pridevniška stopnja primernika, ki izrazno ne razlikuje določne in nedoločne oblike pridevnika. Če bi namreč uporabili osnovno stopnjo pridevnika, bi ob samostalniku pri nedoločni obliki dobili sovpad dveh enakoizraznih oblik pridevniških prilastkov, tj. pavkala (*dva dōbra čovjeka*) in rodilnika ednine (*nema dōbra čovjeka*).¹⁴ Nasprotno pa se pri določnih pridevniških oblikah pavkalne oblike (*dva dōbrā čovjeka*) praviloma ločujejo od rodilniških (*nema dōbrōg(a) čovjeka*).¹⁵

Pri samostalnikih ženskega spola je v sodobni štokavščini ob malih števnikih ravno nasprotni vpliv: v teh primerih je namreč množinska oblika imenovalnika in tožilnika samostalnika nadomestila dvojsinske oblike. Tako s sinhronega vidika lahko govorimo, da ima ženska oblika samostalnikov ob 2, 3 in 4 posebno obliko, ki je popolnoma, tudi nadsegmentno, enakoizrazna z imenovalnikom ali tožilnikom množine (16). To velja pri ženskem spolu tudi za prekrivno enakoizraznost pridevniških oblik pri malih števnikih z množinskimi (17).

(16) štok. *dvije*_{NOM F} / *tri*_{NOM} / *četiri*_{NOM} *veće*_{NOM PAU F} *kuće*_{NOM PAU F}

(17) štok. *veće*_{NOM PL F} *kuće*_{NOM PL F}

V štokavščini je torej izginila razlika med dvojsinskimi količinskimi zvezami in zvezami s 3, 4, in namesto njih je nastala posebna skupina pavkalnih zgradb, ki predstavljajo prehod iz dvojsinske rabe v množinsko.

Pri količinskih zvezah z zloženimi števnikami v štokavščini se oblika samostalnika ravna po zadnjem števniku ubesedenega zapisa (18, 19).

¹³ V tuji jezikoslovni literaturi ta pojav ni ostal neopažen: G. Corbett (2000) to obliko označuje kot 'omejena množina' (»restricted plural«), nemški jezikoslovec W. Breu (2020) uporablja termin 'pavkal' (»paucal«), A. A. Zaliznjak (2002) podoben pojav v ruščini označuje s terminom 'števna oblika' (»счётная форма«). P. Piper, I. Klajn in R. Dragičević (2022: 149–150) razlikujejo tri skupine glavnih števnikov: števniki ena, pavkalne glavne števnik (od 2 do 4), nepavkalne glavne števnik (od 5 naprej).

¹⁴ Zgledi so naglašeni samo v primerih, ko opozarjamo na pomenskorazločevalno vlogo naglasa.

¹⁵ Po ustnem posvetu z M. Beničem in M. Kapovičem (junij 2023).

- (18) štok. *sto (i) dva*_{NOM M} /*tri*_{NOM} /*četiri*_{NOM} *koraka*_{NOM PAU M} *sto (i) dvije*_{NOM F} /*tri*_{NOM} /*četiri*_{NOM}
*kuće*_{NOM PAU F} *sto (i) dva*_{NOM N} /*tri*_{NOM} /*četiri*_{NOM} *pitanja*_{NOM PAU N}
- (19) štok. *dvadeset (i) dva*_{NOM M} /*tri*_{NOM} /*četiri*_{NOM} *koraka*_{NOM PAU M} *dvadeset (i) dvije*_{NOM F} /*tri*_{NOM} /
*četiri*_{NOM} *kuće*_{NOM PL F} *dvadeset (i) dva*_{NOM N} /*tri*_{NOM} /*četiri*_{NOM} *pitanja*_{NOM PAU N}

1.2.3 Stanje v čakavskih govorih (gradivo srednječakavskih in severnočakavskih govorov)

Čakavski govori ob štokavskih in kajkavskih tvorijo eno izmed treh narečnih skupin hrvaškega jezika. Danes ni poenotena standardnega čakavskega jezika, zato se opiramo na dve študiji krajevnih govorov, in sicer na opis srednječakavskega govora mesta Kukljica (Benić, monografija v nastajanju) in na opis severnočakavskega govora mesta Orbanići pri Žminju v Istri (Kalsbeek 1998). Ker se čakavski govori medsebojno razlikujejo, naš opis ne more zajeti posebnosti količinskih zgradb v vseh govorih.

Izbrana čakavska govora sta z vidika slovenščine primerjalno pomenljiva, ker pri samostalnikih o-jevske deklinacije zlasti moškega spola ohranjajo ostanke dvojine (na to opozarja tudi Lisac 2009: 27). Ostanke dvojine so v nasprotju s štokavščino omejeni izključno na samostalnike o-jevske sklanjatve ob števniku 2.

V krajevnem govoru mesta Kukljice se torej pri samostalnikih moškega spola v imenovalniku ločujejo oblike ob števniku 2 od množinskih oblik ob števnikih 3 in 4.

- (20) srednječak. *dvâ*_{NOM M} *skðroka*_{NOM DU M} 'dva koraka', *trî*_{NOM} /*četîre*_{NOM}
*skðroci*_{NOM PL M} 'trije/štirje koraki'

Pri samostalnikih srednjega spola o-deklinacije Benić (v tisku) opozarja, da se oblika ob števniku 2 zgolj glede na naglas razlikuje od oblik ob števnikih 3 in 4; to velja samo za redke samostalnike srednjega spola, ki imajo v imenovalniku ednine in množine različni naglasni mesti, npr. *veslò* (imen. ed.) vs. *vèsła* (imen. mn.). Naglasno razlikovanje pri teh samostalnikih je razvidno iz zgleada (21):

- (21) srednječak. *dvâ*_{NOM N} *veslâ*_{NOM DU N} *trî*_{NOM} /*četîre*_{NOM} *vèsła*_{NOM PL N}

Sledi dvojine pri samostalnikih ženskega spola a-jevske in i-jevske sklanjatve ni več in se ob imenovalniku števnikov 2, 3 in 4 uporabljajo enake množinske samostalniške oblike (22).

- (22) srednječak. *dvî*_{NOM F} /*trî*_{NOM} /*četîre*_{NOM} *kûće*_{NOM PL F} 'dve hiši, tri/štiri hiše'

Podobno omejeno rabo dvojine zgolj ob števniku *dve* in *obe* zasledimo tudi v opisu severnočakavskega govora mesta Orbanići. J. Kalsbeek (1998: 177) navaja, da se posebna samostalniška oblika, ki sovпада z rodilnikom ednine, pojavlja samo v moškem in srednjem spolu, medtem ko so samostalniki ženskega spola tudi pri števniku *dve* in množini (23, 24):

- (23) severnočak. *dvâ*_{NOM M} *mètra*_{NOM DU M} *dvâ*_{NOM N} *lèta*_{NOM DU N}

- (24) severnočak. *dvîe*_{NOM F} *žlîce*_{NOM PL F}

Tako kot v kukljiškem govoru so v izbranem severnočakavskem govoru ob 3 in 4 pri vseh spolih v rabi množinske oblike (25).¹⁶

- (25) severnočak. *tri*_{NOM} / *četiri*_{NOM} (*štiri*_{NOM}) *dáni*_{NOM PL M}, *tri*_{NOM} / *četiri*_{NOM} *uri*_{NOM PL F} *tri*_{NOM} /
*četira*_{NOM} (*četire*_{NOM}) *vretenà*_{NOM PL N}

V severnočakavskem krajevnem govoru (Kalsbeek 1998: 177) se razlikujejo spolske oblike števnik 4, tj. *četiri*, *četire* in *četira*.

Pri večmestnih števnikih v obeh govorih opazimo ujemanje oblike samostalniškega jedra z zadnjim števnikom ubesedenega zapisa: v kukljiškem govoru se posebne oblike ob števnikih, ki se končajo z 2 v moškem spolu, razlikujejo od množinskih oblik ob števnikih 3 in 4. Samostalniki srednjega spola, ki imajo v imenovalniku ednine in množine drugačni naglasni mesti, npr. *veslò* vs. *věsla*, imajo tudi v večmestnem števniku s končnim 2 posebno samostalniško obliko (26), ki se naglasno razlikuje od samostalniške oblike za večmestne števnik s 3 in 4 v (27).

- (26) srednječak. *dvãdšet i dvã*_{NOM M} *skòroka*_{NOM DU M}, *dvãdšet i dvi*_{NOM F} *kùče*_{NOM PL F}; *dvãdšet i dvã*_{NOM N} *veslã*_{NOM DU N} (ujemanje z zadnjim členom)

- (27) srednječak. *dvãdšet i tri/četire*_{NOM} *skòroci*_{NOM PL M}, *dvãdšet i tri*_{NOM} / *četire*_{NOM} *kùče*_{NOM} PL F, *dvãdšet i tri/četire*_{NOM} *věsla*_{NOM PL N}

1.2.4 Stanje v kajkavskih govorih (gradivo turopoljskega govora in govora Gornje Konjščine)

Tako kot čakavščina danes tudi sodobna kajkavščina ne obstaja kot poenoten standardizirani govor. V tem prispevku se omejujemo zgolj na zapisano gradivo dveh krajevnih govorov: turopoljskega govora, ki ga je opisal A. Šojat (1982), in govora Gornje Konjščine, ki nam ga je prek jezikoslovca M. Kapovića posredovala naravna govorka Vedrana Gudek.

Stanje v obravnavanih kajkavskih govorih je enostavnejše od tistega, ki smo ga opisovali pri čakavskih govorih: ob imenovalniških oblikah malih števnikov se pri vseh spolih večinsko uporabljajo imenovalniške množinske oblike samostalnikov (na to opozarjajo tudi študije J. Jedvaja (1956), A. Šojata (1982), M. Lončarića (1996), M. Mužeka (2020)).

Tudi po ustnih informacijah V. Gudek v govoru G. Konjščine ni razlik med samostalniškimi oblikami ob 2 in oblikami ob 3 in 4 (28).

- (28) kajk. *dva*_{NOM M} / *tri*_{NOM} / *četri*_{NOM} *koraki*_{NOM PL M}, *dvie*_{NOM F} / *tri*_{NOM} / *četri*_{NOM} *hiže*_{NOM PL F}
*dva*_{NOM N} / *tri*_{NOM} / *četri*_{NOM} *pitanja*_{NOM PL N} (Gornja Konjščina)

Edina izjema je izpričana v turopoljskem govoru, kjer se ob malih števnikih uporablja arhaična končnica *-e* (Šojat 1982: 392), ki se razlikuje od imenovalnika množine (29).

- (29) kajk. *dve*_{NOM N} *lete*_{NOM PAU N} vs. *leta*_{NOM PL}; *dve*_{NOM N} *kolene*_{NOM PAU N} vs.

¹⁶ Vsi zgledi količinskih zvez iz severnočakavskega govora so povzeti po J. Kalsbeek (1998: 177–78).

*kolena*_{NOM PL}; *tri*_{NOM} *sele*_{NOM PAU N} vs. *sela*_{NOM PL} (Turopolje).

Z vidika števniskih oblik je spol razločevalen pri števniku 2: oba omenjena kajkavska govora razlikujeta moško imenovalniško obliko (*dvā*) in žensko (*dvie* v gornjekonjščini, *dvê* v turopoljščini), v turopoljskem govoru sovpadata imenovalniški obliki za ženski in srednji spol *dvê*, ki se razlikujeta od moške oblike *dvā*. V izbranih kajkavskih govorih števnik 3 in 4 oblikovno ne razlikujeta spolov.

V kajkavskih govorih so samostalniške oblike ob imenovalniških večmestnih števnikih, ki se končajo z 2, 3 ali 4, vedno v imenovalniku množine. V zgledih (30–32) navajamo fonetični zapis, ki ga je posredovala V. Gudek:

- (30) kajk. *dvajz dva*_{NOM M} *koraki*_{NOM PL M} *dvajz dvie*_{NOM F} *hiže*_{NOM PL F} *dvajz dva*_{NOM N} *pitanja*_{NOM PL N}
 (31) kajk. *dvajš tri*_{NOM} *koraki*_{NOM PL M} *dvajš tri*_{NOM} *hiže*_{NOM PL F} *dvajš tri*_{NOM} *pitanja*_{NOM PL N}
 (32) kajk. *dvajš četri*_{NOM} *koraki*_{NOM PL M} *dvajš četri*_{NOM} *hiže*_{NOM PL F} *dvajš četri*_{NOM} *pitanja*_{NOM PL N}

1.3 Besedne zveze s števnik od *pet* naprej

Pri vseh obravnavanih jezikih in govorih se v besednih zvezah s števnik od 5 naprej v imenovalniku in tožilniku izkazuje vezavno rodilniško razmerje.¹⁷ Šele s števnikom 5 se začne prava vezava: imenovalniške oblike števnikov od 5 naprej vedno določajo obliko samostalniške besede, ki je v rodilniku množine (33).

- (33) slvn. *pet*_{NOM} *korakov*_{GEN PL M} *pet*_{NOM} *hiš*_{GEN PL F} *pet*_{NOM} *vprašanj*_{GEN PL N}
 štok. *pet*_{NOM} *korakā*_{GEN PL M} *pet*_{NOM} *kučā*_{GEN PL F} *pet*_{NOM} *pitaniĵā*_{GEN PL N}
 srednječak. *pēt*_{NOM} *skōrokov*_{GEN PL M} *pēt*_{NOM} *kūč*_{GEN PL F} *pēt*_{NOM} *vēslov*_{GEN PL N} (Kukljica)¹⁸
 kajk. *pet*_{NOM} *korakuf*_{GEN PL M} *pet*_{NOM} *hiš*_{GEN PL F} *pet*_{NOM} *pitaniĵi*_{GEN PL N} /*pitaniĵuf*_{GEN PL N}
 (Gornja Konjščina)

Razvojno gledano se prehod iz ujemanja števnik s samostalnikom v vezavo, kjer števniki izrazno določa obliko samostalnika, dá razložiti s tem, da so se števila in posledično števnik od 5 naprej izhodiščno obnašali kot samostalniki (o tem gl. tudi A. Suprun (1969)).

Prvi del našega prispevka je pokazal, kako v količinskih besednih zvezah različni števnik določajo skladenjska razmerja s samostalnikom: števnik od 1 do 4 so vlogi prilastkov, ki s samostalnikom vzpostavljajo ujemalno razmerje, števnik od 5 naprej pa v vlogi skladenjskega jedra določajo vezavno razmerje.

¹⁷ J. Toporišič (1982: 326) opozarja na »posebno/vezavno moč«, ki jo imajo števnik od pet dalje v imenovalniku in tožilniku, ločilni števnik tipa *dvoje* in nedoločni števnik tipa *nekaj*.

¹⁸ Benič (2014: 172) opozarja, da v izbranem srednječakavskem govoru ob redkih samostalnikih navadno o-deklinacije obstaja specifična oblika na -i, ki se pojavlja ob števniku 5 in naprej ter ob nedoločnih števnikih, in se razlikuje od navadnega rodilnika množine, npr. *pēt mètri*.

¹⁹ Kajkavski govor ima pri samostalnikih srednjega spola o-jevske sklanjatve dve možni oblikovni različici rodilnika množine, npr. *pitaniĵ-i* s končnico, prevzeto iz i-jevske sklanjatve, in *pitaniĵ-uf* s končnico, ki je nastala po analogiji z moškimi samostalniki o-jevske sklanjatve.

2 Predikacijska razmerja s števnikmi v osebki vlogi

V stavku količinska zveza s števnikmi v vlogi osebka odpira novo vprašanje: Kakšna možna razmerja znotraj predikacije vzpostavljata in kako števniki vplivata na obliko povedka?

Števniki 'ena' kot količinski del osebka v vseh obravnavanih jezikih nastopa kot ujemalni pridevniški prilastek samostalnika. Ta števniki v vlogi prilastkovega določila ne more vplivati na obliko povedka (to vlogo ima samostalniško pomensko jedro), zato predikacijsko razmerje s zvezami z *ena* ne bo posebej izpostavljeno.

2.1 Predikacijska razmerja z malimi števnikmi (2–4)

V slovenščini, ki sistemsko ohranja razlikovanje med dvojino in množino, imajo mali števnikmi vlogo prilastka, ki znotraj količinske zveze izraža količino, pri čemer le števniki ne vplivata na obliko povedka. V slovenščini se namreč oblike povedka za dvojino razlikujejo tako pri nezloženih osebkih (t. i. finitnih) kot pri zloženih glagolskih oblikah. Nezložene osebne glagolske oblike, npr. sedanjiške, končniško razlikujejo število, ne pa spola (34).

- (34) slvn. *Fanta*_{NOM M} / *Ženski*_{DU F} / *Vesli*_{DU N} *padata*_{PRS DU}. slvn. *Fantje*_{PL M} / *Ženske*_{PL F} / *Vesla*_{PL N}
*padajo*_{PRS PL}.

V slovenščini dvojina obstaja kot podkategorija števila, ki je samostalniška kategorija: zato se v zgledu (35) števniki *dva* lahko opuščata, dvojino namreč izraža že samostalniška oblika, ki usmerja tudi predikacijska razmerja.

- (35) slvn. *Dva*_{NOM M} *fanta*_{NOM DU M} *sta*_{AUX PRS DU} *padla*_{LPTCP DU M} = *Fanta*_{NOM DU M} *sta*_{AUX PRS DU}
*padla*_{LPTCP DU M}
slvn. *Dve*_{NOM F} *ženski*_{NOM DU F} *sta*_{AUX PRS DU} *padli*_{LPTCP DU F} = *Ženski*_{NOM DU F} *sta*_{AUX PRS DU}
*padli*_{LPTCP DU F}
slvn. *Dve*_{NOM N} *vesli*_{NOM DU N} *sta*_{AUX PRS DU} *padli*_{LPTCP DU N} = *Vesli*_{NOM DU N} *sta*_{AUX PRS DU}
*padli*_{LPTCP DU F}.

V predikacijskem razmerju je v slovenščini izraženo končniško sovpadanje v ženskem in srednjem spolu (35): *žensk-i /vesl-i sta padl-i*.

Pri števnikih 3 in 4 v (36) pa se števnik *trije/tri* in *štirje/štiri* izpisujeta, če želimo natančno sporočiti količino. V teh primerih izpusti števnik tudi spremeni sporočilo.

- (36) slvn. *Trije*_{NOM M} / *Štirje*_{NOM M} *fantje*_{NOM M PL} *so*_{AUX PRS PL} *padli*_{LPTCP DU M}. ≠ *Fantje*_{NOM M PL}
*so*_{AUX PRS PL} *padli*_{LPTCP DU M}
slvn. *Tri*_{NOM F} / *Štiri*_{NOM F} *ženske*_{NOM F PL} *so*_{AUX PRS PL} *padle*_{LPTCP DU F}. ≠ *Ženske*_{NOM F PL}
*so*_{AUX PRS PL} *padle*_{LPTCP DU F}
slvn. *Tri*_{NOM N} / *Štiri*_{NOM N} *vesla*_{NOM N PL} *so*_{AUX PRS PL} *padla*_{LPTCP DU N}. ≠
*Vesla*_{NOM N PL} *so*_{AUX PRS PL} *padla*_{LPTCP DU N}.

Množinske oblike zloženih povedkov spolsko ločujejo končniški sistem: med končnicami v nasprotju z dvojino ni sovpadanja: v (36) *padli* vs. *padle* vs. *padla*.

V štokavščini posebej obravnavamo predikacijsko razmerje s količinskimi zvezami z malimi števnikmi (2–4) v osebkovi vlogi. Povedki z nezloženimi osebnimi glagolskimi oblikami, tako kot v slovenščini, ne razlikujejo spola. Nezloženi povedki ob osebkih z malimi števnikmi imajo, v nasprotju s slovenščino, enake končnice kot množinski povedki (37), kar pomeni, da v povedkih pavkalne oblike sovpadajo z množinskimi.

(37) štok. *Dva*_{NOM M} / *Tri*_{NOM} / *Četiri*_{NOM} *momka*_{NOM PAU M} *padaju*_{PRS PAU} / *Momci*_{NOM PL M} *padaju*_{PRS PL}
 štok. *Dvije*_{NOM F} / *Tri*_{NOM} / *Četiri*_{NOM} *žene*_{NOM PAU F} *padaju*_{PRS PAU} / *Žene*_{NOM PL F} *padaju*_{PRS PL}
 štok. *Dva*_{NOM N} / *Tri*_{NOM} / *Četiri*_{NOM} *vesla*_{NOM PAU N} *padaju*_{PRS PAU} / *Vesla*_{NOM PL N} *padaju*_{PRS PL}

Pri zloženih povedkih, ki vključujejo opisne deležnike ali pridevniške besede, je ob pavkalnih osebkih v štokavščini stanje bolj zapleteno. Končnice v pridevniškem delu povedka ob pavkalnih osebkih se razlikujejo od končnic zloženih povedkov z množinskim osebkom zgolj pri moškem spolu (38). V teh primerih v pridevniškem/deležniškem delu povedka prevladuje raba končnice *-a*, ki jo lahko interpretiramo kot ostanek dvojine (38).

(38) štok. *Dva*_{NOM M} / *Tri*_{NOM} / *Četiri*_{NOM} *momka*_{NOM PAU M} *su*_{AUX PRS PL} *pala*_{LPTCP PAU M}²⁰ štok. *Momci*_{NOM PL M} *su*_{AUX PRS PL} *pali*_{LPTCP PL M}

Povedek v zgradbah s pavkalnim osebkom v ženskem in srednjem spolu končniško sovпада z množinskimi oblikami povedka (39).

(39) štok. *Dvije*_{NOM F} / *Tri*_{NOM} / *Četiri*_{NOM} *žene*_{NOM PAU F} *su*_{AUX PRS PL} *pale*_{LPTCP PAU F} vs. *Žene*_{NOM PL F} *su*_{AUX PRS PL} *pale*_{LPTCP PL F}
 štok. *Dva*_{NOM N} / *Tri*_{NOM} / *Četiri*_{NOM} *vesla*_{NOM PAU N} *su*_{AUX PRS PL} *pala*_{LPTCP PAU N}
 vs. *Vesla*_{NOM PL N} *su*_{AUX PRS PL} *pala*_{LPTCP PL N}

Lahko sklepamo, da je v štokavščini pri predikacijskem razmerju s pavkalnimi in množinskimi zgradbami možno razločevanje zgolj v pridevniškem/deležniškem delu zloženega povedka, in sicer pri oblikah za moški spol.

V srednječakavskem govoru Kukuljice pa se je v predikacijskem razmerju pri moškem spolu tudi razlika med dvojinsko in množinsko rabo nevtralizirala (40). To pa je v nasprotju s stanjem v količinski besedni zvezi, kjer se ostanki dvojine pri o-jevskih samostalnkih ohranjajo. V (40) so torej ob pavkalnih osebkih pri vseh spolih uporabljajo množinske oblike povedkov.

(40) srednječak. *Dvâ*_{NOM M} *mladiča*_{NOM DU M} / *Trî*_{NOM} *mladiči*_{NOM PL M} *su*_{AUX PRS PL} *pali*_{LPTCP PL M}
 vs. *Mladiči*_{NOM PL M} *su*_{AUX PRS PL} *pali*_{LPTCP PL M}
 srednječak. *Dvî*_{NOM F} *ženê*_{NOM PL F} / *Trî*_{NOM} *ženê*_{NOM PL F} *su*_{AUX PRS PL} *pâle*_{LPTCP PL F} vs.
*Ženê*_{NOM PL F} *su*_{AUX PRS PL} *pâle*_{LPTCP PL F}
 srednječak. *Dvâ*_{NOM N} *veslâ*_{NOM DU N} / *Trî*_{NOM} *vêsla*_{NOM PL N} *su*_{AUX PRS PL} *pâla*_{LPTCP PL N} vs.
*Vêsla*_{NOM PL N} *su*_{AUX PRS PL} *pâla*_{LPTCP PL N}

Dosledna raba množinskega povedka se izkazuje tudi v kajkavskem govoru Gornje Konjščine, kjer se pri malih števnikih uporabljajo siceršnje množinske oblike povedkov (41).

²⁰ V štokavščini je ob pavkalnih osebkih moškega spola redko izkazana tudi oblika *pali*, ki sovпада z množinsko obliko. Možnost te pojavitve se povečuje z oddaljenostjo povedka od osebkov, ki je količinska zveza.

- (41) kajk. *Dva*_{NOM M} *dečki*_{NOM PL M} / *Tri*_{NOM} *dečki*_{NOM PL M} / *Četri*_{NOM} *dečki*_{NOM PL M} *su*_{AUX PRS PL}
*opali*_{LPTCP PL M} / *Dečki*_{NOM PL M} *su*_{AUX PRS PL} *opali*_{LPTCP PL M}
 kajk. *Dvie*_{NOM F} *ženske*_{NOM PL F} / *Tri*_{NOM} *ženske*_{NOM PL F} / *Četri*_{NOM} *ženske*_{NOM PL F} *su*_{AUX PRS PL}
*opale*_{LPTCP PL F} / *Ženske su*_{AUX PRS PL} *opale*_{LPTCP PL F}
 kajk. *Dva*_{NOM N} *tiela*_{NOM PL N} / *Tri*_{NOM} *tiela*_{NOM PL N} / *Četri*_{NOM} *tiela*_{NOM PL N} *su*_{AUX PRS PL} *opala*_{LPTCP PL N}²¹

2.2 Predikacijska razmerja s števnikami od *pet* naprej

Po Suprunu (1969: 171) je števnik *pet* kot i-jevski samostalniček ženskega spola lahko določal žensko obliko zloženega povedka (42):

- (42) starovzhod. *Пять*_{NOM} *ecmb*_{AUX PRS SG} *иуьла*_{LPTCP SG F}. 'Pet je šlo' (Suprun 1969: 171)

Tovrstnega skladijskega razmerja v sodobnih slovanskih jezikih ni več v rabi. Tvorna sta dva načina ujemanja v predikacijah: pomensko prisojanje (pomensko ujemanje) in privzeto ujemanje (slovnično ujemanje), ki bosta predstavljena.

Med obravnavanimi južnoslovanskimi jeziki se zgolj v štokavščini,²² vendar le kot varianten in redek, pojavlja tip ujemanja, pri katerem količinska zveza s *pet* in samostalniki določa množinsko obliko povedka.²³

- (43) štok. *Svih*_{GEN PL} *pet*_{NOM} *igračâ*_{GEN PL M} *su*_{AUX PRS 3PL} *savladali*_{LPTCP PL M} *golmana*_{ACC SG M}

Ker je glavni udeleženelec v štokavskem zgledu (43) določena in enovita skupina (*svih pet igrača*), ki se ji prisoja lastnost množice, je oblika povedka lahko v množini. Povedek se v tem primeru pomensko ravna oz. pomensko usklajuje z množinskim osebkom in ta se pojav v sodobnem jezikoslovju imenuje **pomensko ujemanje** («semantic agreement»).

Ta tip ujemanja z množinskim povedkom je bolj razširjen v vzhodnoslovanskih jezikih,²⁴ med tukaj obravnavanimi pa se pojavlja zgolj v štokavskih, čeprav tudi v teh jezikih ni prevladujoč.

Drugi način ubesedovanja predikacije s količinskimi zvezami s *pet* naprej v zvezi s samostalniki v rodilniku množine je značilen za slovenščino, kajkavščino in čakavščino, prevladuje tudi v štokavščini. To razmerje je t. i. **slovnično ali privzeto ujemanje**, pri katerem se celotna količinska zveza s števnikami tipa 5 obravnava kot enovita skladijska enota, ki v vlogi osebkov usmerja povedek v srednjepolsko edninsko obliko; gre torej

²¹ Naša informantka (V. Gudek) meni, da je v njenem govoru beseda *veslo* prevzeta iz standardne hrvaščine, zato je kot zamenjavo predlagala besedo *tielo* 'telo' za srednji spol.

²² V vzhodnih južnoslovanskih jezikih, tj. makedonščini in bolgarščini, ki tukaj niso obravnavani, se ob količinskih zvezah s 'pet' uporablja množinska oblika povedka.

²³ S. Milosavljević (2018) na podlagi korpusnega gradiva v srbsščini preučuje ujemanje osebkov, ki vsebuje količinsko zvezo, z množinskim in srednjepolsko edninskim povedkom. Ugotavlja, da se pomensko ujemanje oz. raba množinske oblike povedka pojavlja predvsem v sedanjiku in pri višji konkretnosti osebkov, medtem ko skladijsko oz. slovnično ujemanje z edninskim povedkom v srednjem spolu pogosteje v pretekliku in v primeru manj konkretnega ali manj znanega osebkov.

²⁴ O posebnostih rabe tega ujemanja v ruščini glej Nessel, Janda 2023.

za vzpostavljanje zgolj slovničnega razmerja med osebkom in povedkom, pri katerem oblika povedka ne izraža spola in števila (44).

- (44) slvn. *Pet*_{NOM} *fantov*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *padlo*_{LPTCP PL N} *Pet*_{NOM} *žen*_{GEN PL F} *je*_{AUX PRS 3SG} *pad-*
*lo*_{LPTCP PL N} *Pet*_{NOM} *vesel*_{GEN PL N} *je*_{AUX PRS 3SG} *padlo*_{LPTCP PL N}
 štok. *Pet*_{NOM} *momakâ*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *palo*_{LPTCP PL N} *Pet*_{NOM} *ženâ*_{GEN PL F} *je*_{AUX PRS 3SG}
*palo*_{LPTCP PL N} *Pet*_{NOM} *vesalâ*_{GEN PL N} *je*_{AUX PRS 3SG} *palo*_{LPTCP PL N}
 srednječak. *Pêt*_{NOM} *mladičov*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *pâlo*_{LPTCP PL N} *Pêt*_{NOM} *žên*_{GEN PL F}
*je*_{AUX PRS 3SG} *pâlo*_{LPTCP PL N} *Pêt*_{NOM} *vêslôv*_{GEN PL N} *je*_{AUX PRS 3SG} *pâlo*_{LPTCP PL N}
 kajk. *Pet*_{NOM} *dečkuf*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *opale*_{LPTCP PL N} *Pet*_{NOM} *ženski*_{GEN PL F} *je*_{AUX PRS 3SG}
*opale*_{LPTCP PL N} *Pet*_{NOM} *tieluf*_{GEN PL N} / *tieli*_{GEN PL N} *je*_{AUX PRS 3SG} *opale*_{LPTCP PL N}

Števniki tipa *pet* v izbranih južnoslovanskih jezikih izgubljajo svoje izhodiščne, razvojno gledano, samostalniške lastnosti; v štokavščini so izgubili tudi pregibnost. V predikacijskem razmerju se tovrstni števniki skladijsko lahko primerjajo z nedoločnimi števnikmi, ki izrazno sovpadajo s količinskimi prislovi, tipa *veliko* in *malo*, ki prav tako zahtevajo povedek v srednjem spolu ednine (45).

- (45) slvn. *Veliko*_{QUANT ADV} / *malo*_{QUANT ADV} *fantov*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *prišlo*_{LPTCP PL N}
 štok. *Puno*_{QUANT ADV} / *malo*_{QUANT ADV} *momakâ*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *došlo*_{LPTCP PL N}
 srednječak. *Pîno*_{QUANT ADV} / *mâlô*_{QUANT ADV} *mladičov*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *došlô*_{LPTCP PL N}
 kajk. *Poune*_{QUANT ADV} / *Male*_{QUANT ADV} *dečkuf*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *došle*_{LPTCP PL N}²⁵

2.2.1 Predikativne zgradbe s števnikmi od vključno *pet* naprej

V predikativnih zgradbah s količinsko zvezo in števniki tipa 5 v osebkovi vlogi se v večini obravnavanih jezikov uporablja srednjespolska edninska oblika povedka. V teh primerih se tako pomožnik oz. polnopomenski glagol kot pridevniška beseda s trpnim ali stanjskim pomenom ravnata po slovničnem ujemanju. V zgledu (46) sta v štokavščini, v kajkavskem in čakavskem govoru tako *biti* kot pridevniška beseda izražena v srednjem spolu ednine.

- (46) štok. *Pet*_{NOM} *momaka*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *ubijeno*. *Ubijeno*_{PTCP SG N} *je*_{AUX PRS 3SG} *pet*_{NOM}
*momaka*_{GEN PL M}
 srednječak. *Pêt*_{NOM} *mladičov*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *ubijenô*. *Ubijenô*_{PTCP SG N} *je*_{AUX PRS 3SG}
*pêt*_{NOM} *mladičov*_{GEN PL M}²⁶
 kajk. *Pet*_{NOM} *dečkuf*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *vbijene*. *vbijene*_{PTCP SG N} / *vmorjene*_{PTCP SG N} *Vbijene*_{PTCP SG N}
 / *vmorjene*_{PTCP SG N} *je*_{AUX PRS 3SG} *pet*_{NOM} *dečkuf*_{GEN PL M}

Slovenščina pri predikativnih zgradbah s pomožnimi ali oslavljenimi glagoli in pridevniškimi besedami med izbranimi jeziki izstopa. Pozna namreč dve zgradbi, ki se slovnično razlikujeta glede oblike pridevniške besede: v zgledu (47, 48) je v obeh zgradbah glagol *biti* v ednini, pridevniška beseda je lahko v rodilniku množine (47) ali, tako kot v drugih obravnavanih jezikih, v imenovalniku srednjega spola ednine (48):

²⁵ Opisni in pridevniški deležnik na *-e* je v nekaterih kajkavskih govorih značilen za srednji spol, torej gre za razvojno različico končnice *-o*, in ne za končnico, ki bi izražala žensko množino.

²⁶ Benić trdi, da so takšni primeri v kukljiškem srednječakavskem govoru precej redki in se namesto njih pogosteje uporablja tvorna zgradba tipa *Ubili su pet mladičov*.

(47) slvn. *Pet*_{NOM} *vojakov*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *bilo ubitih*_{PTCP GEN PL} / *Ubitih*_{PTCP GEN PL} *je*_{AUX PRS 3SG}
*bilo*_{LPTCP SG N} *pet*_{NOM} *vojakov*_{GEN PL M}

(48) slvn. *Pet*_{NOM} *vojakov*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *bilo ubito*_{PTCP SG N} / *Ubito*_{PTCP SG N} *je*_{AUX PRS 3SG}
*bilo*_{LPTCP SG N} *pet*_{NOM} *vojakov*_{GEN PL M}

V zgledu (47) se oblika pridevniške besede v povedku, npr. *ubitih*, ujema z rodilniškim pomenskim jedrom količinske zveze, tj. *vojakov*,²⁷ torej se ravna, kot da bi bila vezavno usmerjena od števnik 5.

Zgradba *Pet vojakov je bilo ubitih / Ubitih je bilo pet vojakov* ima sporočilno različico *Bilo je pet ubitih vojakov*, kjer je pridevniška beseda del količinske zveze. Te različne stavčne povedi se razlikujejo glede na sporočilno perspektivo.

Pogostnost rabe predikativnih zgradb z *ubitih* ali z *ubito* je bila preverjena v korpusu Gigafida 2.0. Izkazuje se izrazita prevlada zgradb z množinsko rodilniško obliko, npr. *Pet vojakov je bilo ubitih*. Skušali smo ugotoviti, ali zaporedje osebka in povedka vpliva na uporabo določene oblike. Pri stavi osebek – povedek, npr. *Pet vojakov je bilo ubitih/ubito*, je razmerje GEN PL (98, 5 %) vs. NOM. SG. N (1, 5 %); v zgradbah s stavbo povedek – osebek je prav tako prevladujoča raba rodilniške množinske oblike, čeprav je pogostost imenovalniške srednjepolske oblike malo višja kot pri drugem besednem redu: razmerje je GEN PL (96 %) vs. NOM. SG. N (4 %). Zgradba s tipičnim slovničnim ujemanjem in edninsko obliko povedka, tipa *Ubito je bilo pet vojakov*, je glede na besedni red pogosteje rabljena kot zgradba *Pet vojakov je bilo ubito*. Stava tipa *Ubito je bilo pet vojakov* se najpogosteje pojavlja, ko gre za navezanost na predhodno sobesedilo, torej ni značilna za izhodišče sporočila, kar tudi pojasnjuje njeno pogostejšo rabo.

Poleg predikativnih zgradb (najpogosteje z glagolom *biti*) je v slovenščini možna še zgradba s količinsko zvezo v osebki vlogi, ki ima ob polnopomenskem povedku pridevniško besedo v vlogi povedkovega prilastka. Povedkov prilastek se v tem primeru pojavlja izključno v rodilniku množine (49),²⁸ torej ni variativnosti dveh oblik, ki je značilna za pridevnike v predikativnih zgradbah. Raba imenovalniške oblike v ednini srednjega spola pa v povedkovem prilastku v tem primeru ni običajna (50), morda tudi zaradi enakozvočnosti s prislovnim določilom načina.

(49) slvn. *Pet*_{NOM} *vojakov*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *prišlo*_{LPTCP SG N} *ranjenih*_{PTCP GEN PL} (zgradba s povedkovim prilastkom).

(50) slvn. **Pet*_{NOM} *vojakov*_{GEN PL M} *je*_{AUX PRS 3SG} *prišlo*_{LPTCP SG N} *ranjeno*_{PTCP NOM SG N} (neustrezno).

²⁷ Ta zgradba, ki se po naših podatkih v južnoslovanskih jezikih pojavlja zgolj v slovenščini, je izpričana že v 16. stoletju *Inu je bilu vmorjenih s'to fhtrajffingo fhtiri inu dvajffeti taushent* (DB 1584, 4 Mz 25,9). Na predikativno zgradbo z množinsko rodilniško obliko pridevniške besede je bilo opozorjeno tudi v slovnici prekmurskega govora z drugim nepolnomenskim glagolom, npr. *Niti pét sze jih ne znajslo zvésztih med njimi* (Pavel 2020: 191).

²⁸ O povedkovem prilastku v zgradbah s količinskimi zvezami glej D. Gabrovšek 2023.

3 Sklep

V količinskih besednih zvezah v zahodnih južnoslovanskih jezikih pri števnikih 1 do 4 govorimo o ujemalnem razmerju, pri števnikih od 5 naprej pa o vezavnem razmerju.

V slovenščini sistemsko ohranjena dvojina omogoča razlikovanje med zgradbami s števnikom 2 in zgradbami s števnikoma 3 in 4, medtem ko so štokavski jeziki, kajkavski in čakavski govori izgubili dvojino. Štokavski jeziki so s pomočjo dvojinjskih in množinskih končnic razvili pavkal, podkategorijo števila, ki omogoča poenotenje samostalniških oblik znotraj količinskih zvez z 2, 3 in 4.

Posebne izvorno dvojinjske oblike so se v izbranem srednječakavskem govoru mesta Kukljice ohranile izključno pri samostalnikih o-jevske sklanjatve ob števniku 2. Samostalniki moškega spola: samo v zvezah z imenovalnikom števnik 2 poznajo razločevalne oblike, ki se razlikujejo od množinskih s števnik 3 in 4. Redki samostalniki srednjega spola ob števniku 2 se od imenovalnika množine razlikujejo naglasno. Pri samostalnikih ne-o-jevskih sklanjatev števnikom 2, 3 in 4 sledi imenovalnik množine.

V kajkavskem govoru Gornje Konjščine se ob imenovalniških oblikah 2, 3 in 4 pri vseh spolih uporabljajo samostalniške oblike v imenovalniku množine.

V vseh izbranih jezikih števnik od vključno 5 naprej vežejo samostalniško besedo, ki označuje število količino v rodilniku množine.

Števnik med 1 in 4 v količinskih zvezah, ki imajo osebko vlogo v predikacijskem razmerju, ne vplivajo na obliko povedka. Slovenščina ima pri vseh tipih povedkov posebne oblike za dvojino. V štokavščini se posebne oblike povedkov ob pavkalnih osebkih uporabljajo zgolj pri zloženih povedkih v moškem spolu, vse druge oblike povedkov sovpadajo z množinskimi.

V izbranem čakavskem in kajkavskem govoru se ob osebkih z vsemi malimi števnikami, ne glede na tip povedka, uporabljajo množinske oblike povedkov.

Če so v osebki vlogi količinske zveze s števnikami od 5, v izbranih jezikih prevladuje t. i. skladenjsko ali privzeto ujemanje: količinska zveza s 5 usmerja povedek v srednji spol ednine. Zgolj v štokavščini se obrobno pojavljajo primeri t. i. pomenskega ujemanja, ko količinska zveza določa množinsko obliko povedka.

V predikacijskih zgradbah s pridevniškimi besedami in količinsko zvezo v osebki vlogi imajo vsi obravnavani jeziki v povedku kopulo v tretji obliki ednine srednjega spola. V nasprotju z drugimi obravnavanimi jeziki ima slovenščina v teh zgradbah dve možnosti izražanja pridevnika: v povedkovem določilu se tako kot pri drugih jezikih lahko uporablja imenovalniška oblika pridevnika v srednjem spolu, vendar v slovenščini prevladuje raba pridevnika v rodilniku množine, ki se ujema s samostalniškim delom količinske zveze v osebku.

VIRI IN LITERATURA

- Kozma AHAČIČ, 2017: *Slovnica na kvadrat. Slovenska slovnica za srednjo šolo*. Ljubljana: Založba Rokus Klett.
- Aleksandar BELIĆ, 1932: *O dvojini u slovenskim jezicima*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- Mislav BENIĆ, 2014: *Opis govora Kukljice*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Mislav BENIĆ, (v nastajanju): *Gramatika govora Kukljice*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Walter BREU, 2020: Paucal. *Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics Online*. Ur. Marc L. Greenberg. [Na spletu](#).
- Gerville CORBETT, 2000: *Number*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Đuro DANIČIĆ, 1874: *Istorija oblika srpskoga ili hrvatskoga jezika do svršetka XVII vijeka*. Biograd: Državne štamparije.
- DB = Jurij DALMATIN, 1854: *Bibilija, tu je vse svetu pismu stariga inu noviga testamenta, slovenski tolmačena skuzi Jurija Dalmatina*. [Na spletu](#).
- Aleksandra DERGANČ, 2006: Nekateri značilnosti dvojine v slovenščini. *Slavistična revija* 54/4. 57–71.
- Dejan GABROVŠEK, 2023: Povedkov prilastek v slovenščini. *Slavistična revija* 71/2. 113–28.
- Gigafida 2.0*. Besedilni korpus slovenskega jezika. [Na spletu](#).
- Milka IVIĆ (ur.) 2005: *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. (Prosta rečenica)*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska.
- Tjaša JAKOP, 2008: *Dvojina v slovenskih narečjih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Josip JEDVAJ, 1956: Bednjanski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 1. 279–330.
- Janneke KALSBECK, 1998: *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*. Amsterdam, Atlanta: Rodopi.
- Josip LISAC, 2009: *Čakavsko narječje. Hrvatska dijalektologija 2*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
- Mijo LONČARIĆ, 1996: *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Stefan MILOSAVLJEVIĆ, 2018. Kongruencija glagolskog predikata sa subjektskim sintagmama konstituisanim osnovnim brojem. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*. 43–56.
- Matija MUŽEK, 2020: Kajkavian. *Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics Online*. Ur. Marc L. Greenberg, [Na spletu](#).
- Tore NESSET, Laura A. JANDA, 2023: A network of allostructions: quantified subject constructions in Russian. *Cognitive Linguistics*. 67–97.
- Avgust PAVEL, 2020: *Prekmurje Slovene grammar*. Avgust Pavel's Vend nyelvtan (1942). Ur. Marc L. Greenberg. Leiden, Boston: Rodopi.
- Predrag PIPER, Ivan KLAJN, Rajna DRAGIČEVIĆ, 2022: *Normativna gramatika srpskoga jezika*. Četvrto, izmenjeno i dopunjeno izdanje. Novi Sad: Matica srpska.
- Fran RAMOVŠ, 1947–1949: *Morfologija slovenskega jezika*. Ljubljana: DZS.
- Antun ŠOJAT, 1982: Turopoljski govori. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6. 317–493.
- Jože TOPORIŠIĆ, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.

Jože TOPORIŠIČ, (1974–1975): Besednovrstna vprašanja slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in slovstvo* 20/2. 33–39.

Адам Е. СУПРУН, 1969: *Славянские числительные. Становление числительных как особых частей речи*. Минск: Издательство БГУ им. В. И. Ленина.

[Adam E. SUPRUN, 1969: *Slavjanski čislitel'nye. Stanovlenie čislitel'nyh kak osobyh častej reči*. Minsk: Izdatel'stvo BGU im. V. I. Lenina.]

Андрей А. ЗАЛИЗНЯК, 2002: *Русское именное словоизменение. Русское именное словоизменение с приложением избранных работ по современному русскому языку и общему языкознанию*. Москва: Языки славянской культуры. 1–370.

[Andrey A. ZALIZNJAK, 2002: *Russkoe imennoe slovoizmenenie. Russkoe imennoe slovoizmenenie s priloženiem izbrannyh rabot po sovremennomu russkomu jazyku i obščemu jazykoznaniju*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury. 1–370.]

SUMMARY

In this article, we compare a set of constructions with quantifier phrases (QP) involving cardinal numerals in Western South Slavic languages. We investigated QPs in Slovenian, Štokavian and a Kajkavian and a Central Čakavian dialect.

The initial section of the article discusses the agreement within the QPs, focusing on the interaction between cardinal numerals and nouns denoting the entity counted. The subsequent part addresses diverse patterns of predicate agreement in constructions involving a quantified subject. The analysis demonstrates that the numerals from 1 to 4 contrast with higher numerals (starting with 5) based on their distinct properties.

Within the Slovenian QPs, the dual as a grammatical number serves to differentiate between the forms of the Noun Phrase (NP) in constructions involving the quantities 2 and those in constructions involving 3 and 4. Conversely, in Štokavian, Čakavian, and Kajkavian, the dual has been lost as a grammatical number. Using the inherited dual and plural endings, the Štokavian languages developed the paucal, a bound number grammeme that marks the noun forms in QPs with 2, 3, and 4 identically.

In the Čakavian and Kajkavian dialects, the paucal grammatical number is absent. In a Central Čakavian dialect of the village Kukljica, vestiges of the dual number are preserved solely within bound constructions involving nouns of the o-declension and the numeral 2. In such cases, masculine nouns exhibit distinctive forms, deviating from plural endings found in constructions with 3 and 4. In some neuter nouns, an accent difference distinguishes the construction with 2 from the nominative plural. Within the chosen Čakavian dialect, across other (non o-) declensions, the numerals 2, 3, and 4 are succeeded by the nominative case.

The linguistic situation in the Kajkavian dialect of Gornja Konjščina is relatively straightforward compared to that of the Čakavian and Štokavian dialects. In this context, the nominative forms of 2, 3, and 4 are employed in conjunction with the nominative forms of plural nouns across all genders.

Across all of the chosen languages, numerals starting from 5 do not function as attributes: they are accompanied by a genitive complement.

The second part of the article deals with predicate agreement with QP. Numerals ranging from 1 to 4 in constructions involving a quantified subject do not affect the form of the predicate. In such instances, the predicates agree with the nouns encompassed within the quantified subjects.

It is worth highlighting that Slovenian stands out by employing dual and plural forms across all categories of predicates. In Štokavian, the predicate in constructions featuring paucal subjects deviates from the plural form only in the masculine forms of analytic predicates. In all other instances, predicate forms correspond with the plural.

In the chosen Čakavian and Kajkavian dialects, plural forms of predicates are employed in all constructions involving the quantities 2, 3, and 4.

Across all Western South Slavic languages and dialects, quantified subjects that incorporate numerals such as 5 elicit the default agreement pattern, wherein the predicate is rendered in the neuter singular form. Exclusively within Štokavian, quantified subjects featuring numerals from 5 onward can take plural agreement.

In adjectival copular clauses in all languages that we analyze, the QPs containing the numeral 5 induces default 3SG agreement on the copula. Regarding the adjectival form marking within these constructions, Slovenian has two distinct patterns: it may either adopt the plural genitive form, aligning with the NP within the QP, or, akin to the other languages under consideration, employ the singular neuter form.